

М. П. Сорока, кандидат економічних наук,
докторант Чорноморського державного
університету ім. Петра Могили

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ СВІТОВИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Визначено напрямки формування стратегії розвитку міжнародної економічної діяльності на регіональному рівні. Досліджено складові розробки стратегії розвитку міжнародної економічної діяльності регіону.

Ключові слова. Глобальний масштаб, міжнародна економічна діяльність регіону, національний інтерес, стратегія, формування.

The directions of the strategy of international economic activity at regional level. Investigations of the development strategy of international economic activity in the region.

Key words. Global scale, international economic activity in the region, national interest, strategy, formation.

Постановка проблеми (постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями). Тенденції розвитку сучасного світового господарства дозволяють говорити про те, що глобалізація – це об'єктивний процес, який активізується. Відповідно активізуються й міжнародні зв'язки між державами та їх господарськими комплексами у глобальному масштабі. Активізація міжнародних економічних зв'язків, поширення процесів глобалізації та регіоналізації обумовили підвищення наукової і практичної цікавості до участі регіонів у світових економічних відносинах. Оскільки останнім часом постійно зростає рівень взаємозалежності країн та окремих регіонів, то підвищуються масштаби економічної діяльності на міжнародному рівні, необхідне формування ефективної стратегії розвитку міжнародної економічної діяльності регіону як одного з найважливіших структурних елементів світової та національної господарських систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття). Слід зазначити, що нині у вітчизняній літературі немає комплексного усталеного поняття стратегії міжнародної економічної діяльності (далі – МЕД) регіону. Для формування відповідної стратегії розвитку МЕД регіону вважаємо за необхідне уточнити сутність і характеристики поняття “стратегія”, визначити поняття “стратегія МЕД регіону”.

На основі дослідження поглядів різних учених щодо характеристики поняття “стратегія” М. Фалмера [1], Ч. Макміллана [2], І. Ансоффа [3], К. Ендрюса [4], М. Портера [5] під *стратегією розвитку МЕД* регіону запропоновано розуміти систему обґрунтованих і взаємопов'язаних довгострокових напрямків та стратегічних пріоритетів міжнародної економічної діяльності регіону та погоджених планів і дій щодо їх реалізації.

Мета статті (формулювання цілей статті (постановка завдання). Визначити напрямки формування стратегії розвитку міжнародної економічної діяльності на регіональному рівні; дослідити складові розробки стратегії розвитку міжнародної економічної діяльності регіону.

© **М. П. Сорока, 2011**

Виклад основного матеріалу (виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів). Слід зазначити, що розвиток МЕД не є короткостроковим пріоритетом економіки і має стратегічне значення. При цьому важливістю набуває розробка відповідних інструментів, моделей і стратегій у сфері МЕД регіону і окремих суб'єктів господарювання. Під час формування погодженої стратегії розвитку МЕД підприємств деякі її форми можуть стати визначальним фактором для прискорення економічного зростання регіону.

Стратегія розвитку МЕД регіону відповідно до національних інтересів має забезпечувати виконання таких завдань:

- досягнення довгострокових цілей розвитку регіону у сфері міжнародної економічної діяльності, які можуть корегуватися в ході реалізації стратегії;
- оптимальний розподіл ресурсів на основі визначення стратегічних пріоритетів та формування напрямів розвитку МЕД регіону;
- підвищення інвестиційної привабливості регіону та залучення прямих іноземних інвестицій в реальний сектор економіки;

- розвиток спільного підприємництва та міжнародних зв'язків у сфері фінансування інвестиційних проектів на території регіону;
- розвиток транскордонного співробітництва як форми стратегічного партнерства та розширення міжнародних економічних зв'язків регіону;
- подальший розвиток і нарощування потенціалу МЕД регіону і його господарського комплексу;
- створення й забезпечення стійких стратегічних конкурентних переваг регіону та підвищення його конкурентостійкості.

Правильно сформована стратегія розвитку МЕД регіону, з урахуванням основних глобалізаційних тенденцій, дозволить сконцентрувати ресурси і зусилля на реалізації наявного потенціалу МЕД регіону та конкурентних переваг регіонального господарського комплексу й тим самим забезпечити сталий ефективний розвиток регіону та його конкурентоспроможність. Взаємодія регіону та регіонального господарського комплексу зі світовим господарством має, у свою чергу, спиратися на комплексну, гнучку й динамічну державну зовнішньоекономічну політику, в основі якої максимальна господарська свобода безпосередніх виробників, експортерів товарів і послуг у кожному регіоні.

Важливе значення при цьому має забезпечення системного характеру розвитку та управління МЕД регіону. Відповідно до цього доцільним, на наш погляд, є використання системного підходу у процесі розробки стратегії розвитку МЕД регіону на основі практичної ситуації в такій послідовності:

- визначення зовнішньоекономічної складової конкретної господарської ситуації та її класифікація за такими ознаками, як наявність стійких конкурентних переваг, тип домінуючих господарських процесів, рівень використання потенціалу МЕД регіону;
- визначення ефективності використання конкурентних переваг і виявлення потенційних загроз, що впливають на конкурентостійкість регіону;
- визначення відповідності типу конкурентних переваг регіону потенціалу його МЕД з урахуванням основних напрямів регіональної і державної економічної стратегії;
- зміцнення й підвищення конкурентних переваг регіону, що лежать в основі стратегії розвитку його МЕД.

Дотримання даної послідовності забезпечує співвідношення конкретної господарської ситуації зі стратегією розвитку МЕД регіону і дозволяє розподілити необхідні ресурси у відповідних напрямках.

Процес розробки та подальшої реалізації стратегії розвитку МЕД регіону передбачає оцінювання поточного стану економіки регіону та перспектив її розвитку, аналіз потенціалу МЕД регіону та рівня його використання, кон'юнктури світового ринку і тенденції її зміни, визначення стратегічних пріоритетів розвитку МЕД регіону й механізмів їх реалізації.

У цілому основним завданням розробки й реалізації стратегії розвитку МЕД регіону є оптимальне розподілення ресурсів на основі визначення стратегічних пріоритетів і вибору стратегічних напрямів і видів МЕД суб'єктів господарювання для включення у світове господарство, а також досягнення довгострокових цілей здійснення МЕД регіону, які можуть корегуватися в ході реалізації стратегії.

Розробка стратегії розвитку МЕД регіону має ґрунтуватися на таких складових:

- аналіз економічних і соціальних процесів;
- обґрунтування цілей і завдань стратегії розвитку МЕД регіону;
- розробка концепції і вибір методів регулювання розвитку міжнародних економічних зв'язків регіонального господарського комплексу;
- прогноз фінансових ресурсів регіону, пошук шляхів зміцнення й розширення дохідної частини бюджету.

На основі узагальнення тенденцій і факторів розвитку регіону, напрямів його МЕД, а також потенціалу цієї діяльності й основних світових ринкових тенденцій визначаються основні етапи формування стратегії розвитку МЕД регіону. При цьому важлива спрямованість стратегії, що формується, яка в сучасних умовах розвитку світової економіки та поточного стану вітчизняної економіки повинна мати випереджальний характер, тобто бути планом прориву, завоювання нових ринків, економічної експансії. Але цього не досить – плани повинні бути робочими, а не лише концептуальними, базуватися на регіональних пропозиціях. Потрібен робочий механізм їх послідовної реалізації, який спирася б на відповідну правову основу.

З огляду на світовий досвід планування, серед матричних методів визначення генеральних стратегій відомі такі [5, 256; 6, 336]:

- загальний стратегічний метод Портера (стратегічні переваги/стратегічні цілі);
- метод консультаційної групи Артур Д. Літл (стадія життєвого циклу/конкурентна позиція);
- метод консультаційної групи Шелл (потенційний ринок/потужність підприємства).

Базова стратегія як генеральний стратегічний напрямок – основа будь-якого стратегічного плану. Відповідно до стану розвитку регіону можна вибрати одну з таких базових стратегій:

- зростання, що виражає намір регіону збільшувати обсяги продажів, прибутку, капіталовкладень тощо на зовнішніх ринках;
- стабілізації – діяльність регіону на внутрішньому ринку в умовах відчутної нестабільності обсягів продажу та прибутку;

– виживання – оборонна стратегія, що застосовується за умови глибокої кризи діяльності господарського комплексу регіону, іншими словами, стратегія протекціонізму.

Реалізація базової та альтернативних стратегій забезпечується подальшою їх конкретизацією та розробкою функціональних і ресурсних субстратегій. Для цього виконується процедура декомпозиції: місія і цілі, базова та альтернативні стратегії мають знайти відображення у відповідних планах розвитку МЕД регіону, які б передбачали функціональне та ресурсне забезпечення їх реалізації.

Оскільки нині центр ваги економічних реформ перенесено в регіони й сам розвиток МЕД України майже в усьому залежить від ділової активності на місцях, то одним із основних шляхів роботи на цьому рівні є правове забезпечення і координація МЕД на мезорівні, формування регіональних програм її розвитку, створення підприємств за участю українського капіталу за рубежем.

Першочергове завдання розвитку цих відносин на рівні області має бути спрямовано на формування умов, що сприяють розвитку експортоорієнтованого виробництва продукції, передусім високого ступеня обробки (машинобудування тощо) і надходженню іноземних інвестицій до економіки регіону. На мікрорівні визначальним напрямом є максимумно можливе залучення суб'єктів господарювання до міжнародних економічних зв'язків. А це обумовлює необхідність підтримки та стимулювання з боку держави технічного переозброєння, а в багатьох випадках і перепрофілювання підприємств, допомоги в пошуку нових перспективних ринків за рубежом. Це викликано тим, що більшість регіональних і вітчизняних підприємств за рядом таких економічних показників, як рівень продуктивності праці, частка нових технологій, матеріально-речовинна структура господарського комплексу тощо, поки що істотно відстають від зарубіжних. Тому активізація міжнародних економічних зв'язків має спиратися на продуману структурну й промислову політику за оптимального поєднання заходів лібералізації і протекціонізму на кожному етапі їх розвитку.

З огляду на те, що кожне підприємство є ланкою господарського комплексу національної економіки, виділимо основні групи пріоритетів залежно від рівня управління й цілей розробки стратегії МЕД: загальнодержавні, регіональні, галузеві, пріоритети підприємства. Очевидно, що на кожному із зазначених рівнів вони можуть як збігатися, так і суперечити один одному. Тому важливо віднайти оптимальне співвідношення всього комплексу інтересів, завдань і цілей розвитку всіх суб'єктів МЕД.

Розробка і реалізація стратегії МЕД держави, особливо в умовах активних глобальних економічних процесів, має ґрунтуватися на посиленні позицій кожного регіону в системі національних і міжнародних конкурентних зв'язків. Це припускає розширення змісту всіх основних напрямків розвитку МЕД: експорту, імпорту, іноземних і власних закордонних інвестицій, спільного підприємництва. З урахуванням специфіки діяльності конкретного підприємства зазначене розширення має проводитися за такими пріоритетними напрямками: експорт, імпорт, іноземні інвестиції, власні закордонні інвестиції.

Реалізація зазначених пріоритетів у МЕД на мікрорівні повинна ґрунтуватися на чітко розробленій стратегії розвитку МЕД регіону, етапи якої мають бути взаємопов'язані зі стратегією розвитку всього зовнішньоекономічного комплексу держави. Як основні етапи стратегії розвитку МЕД регіону виділимо такі:

- забезпечення стабільного розвитку регіонального господарського комплексу та експортоорієнтованих секторів виробництва;
- оптимізація структури регіонального господарського комплексу;
- уніфікація умов діяльності суб'єктів регіонального господарського комплексу на зовнішньому і внутрішньому ринках.

Основна мета першого з етапів – визначення структурних і промислових пріоритетів МЕД, на базі яких удосконалюються механізми регулювання МЕД, системи стимулювання промислового експорту, формуються основні стратегічні пріоритети розвитку МЕД регіону. Достатньої уваги на даному етапі потребує інфраструктура МЕД, зокрема формування єдиної системи зовнішньоекономічної інформації, удосконалювання правової, а також методологічної й нормативної бази здійснення МЕД регіону.

Слід зазначити, що регіональні пріоритети розвитку МЕД мають пов'язуватись із загальнодержавними. Саме з урахуванням загальнодержавних пріоритетів, а також на основі аналізу діяльності найбільших підприємств-експортерів розробляється регіональна програма розвитку експорту. Під час розробки такої програми треба визначити рівень сировинної імпортозалежності регіону, а також сформувати ефективні механізми здійснення імпортних поставок. Це питання особливо актуально для регіону, географічна структура міжнародних економічних зв'язків якого не є раціональною. Найбільша питома вага в даній структурі припадає на Російську Федерацію, при цьому зв'язки з іншими потенційними партнерами залишаються нерозвиненими. Це викликає необхідність пошуку шляхів виходу на нові зовнішні ринки і забезпечення на них підприємствам сприятливих умов діяльності.

У цілому головні завдання даного етапу – це збереження темпів зростання експортного виробництва, збільшення зовнішньоторговельного обігу за рахунок розширення прямих імпортних поставок за одночасного створення основ для реконструкції і модернізації регіонального господарського комплексу.

На другому етапі розробки й реалізації стратегії розвитку МЕД регіону проводиться реконструкція та перепрофілювання суб'єктів міжнародних економічних зв'язків відповідно до загальнодержавних пріоритетів розвитку зовнішнього сектора і його інтеграції в систему світогосподарських зв'язків в умовах

глобалізації. Важливий стратегічний напрямок даного етапу – це підвищення рівня конкурентоспроможності суб'єктів регіонального господарського комплексу й забезпечення їх конкурентних переваг у сфері МЕД, насамперед на основі реалізації механізму стимулювання експорту (цільові експортні кредити, гарантійне забезпечення комерційних експортних кредитів, угод та інвестицій, регіональна система страхування учасників МЕД).

Наступний стратегічний напрямок даного етапу – це формування збалансованої географічної структури МЕД регіону, забезпечення поліпшення режиму доступу суб'єктів господарювання на закордонні ринки та активізація іноземного інвестування. При цьому стабілізується структура імпорту, розширюються коопераційні зв'язки на мікрорівні та зростають масштаби спільного підприємництва.

Виконання завдань даного етапу дозволить реконструювати ключові елементи регіонального господарського комплексу відповідно до обраних стратегічних пріоритетів розвитку МЕД регіону, розширити загальний обсяг експорту зі збільшенням у ньому частки високотехнологічної продукції, забезпечити підвищення ефективності експортно-імпортних операцій та інших форм міжнародного економічного співробітництва. На цій основі формується стійка географічна структура МЕД, що дозволить завершити перехід від разових експортно-імпортних операцій до довгострокових форм міжнародного економічного співробітництва.

У реалізації третього етапу стратегії основна увага приділяється відтворенню цілісних економічних структур, тобто доведенню структурних перетворень до всіх ланок регіонального господарського комплексу, включаючи найменші бізнес-процеси й подальше функціонування суб'єктів господарювання відповідно до загальних закономірностей розвитку світової економіки.

При цьому як основні критерії розвитку експортних, імпортних і коопераційних зв'язків слід виділити порівняльні витрати, ціни і якість товарів і послуг.

Як основний результат реалізації завдань третього етапу необхідно виділити розширення меж регіонального господарського комплексу, переплетення міжнародних економічних і внутрішніх господарських взаємозв'язків та ослаблення впливу регіональної специфіки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У цілому слід зазначити, що подібне розмежування названих етапів розробки і реалізації стратегії розвитку МЕД регіону багато в чому умовне, оскільки на практиці вони можуть розвиватися паралельно. Однак кожен період перетворення регіонального господарського комплексу може характеризуватися превалюванням властивих йому закономірностей, що має бути використано у формуванні стратегії і конкретних стратегічних пріоритетів розвитку МЕД регіону з урахуванням впливу світових глобалізаційних процесів.

Стратегія розвитку МЕД регіону не повинна зводитися виключно до експортної орієнтації як основного джерела зростання економіки. Регіон – досить велика за населенням, промисловим і науково-технічним потенціалом територія, тому важливе значення має розвиток міжнародного співробітництва в інноваційній сфері та, як результат, розвиток внутрішнього ринку, одночасне й постійне збільшення на ньому платоспроможного попиту та пропозиції товарів і послуг, стійке зростання регіональної економіки.

Список використаної літератури

1. Фалмер М. Энциклопедия современного управления : в 5 т. / Фалмер М. – М. : ИНФРА-М, 1996. – Т. 1. – 253 с.
2. Макмиллан Ч. Японская промышленная система / Макмиллан Ч. – М. : Прогресс, 1998. – 195 с.
3. Ансофф И. Стратегическое управление / Ансофф И. ; пер. с англ. ; под ред. Л. И. Евенко. – М. : Экономика, 2000. – 518 с.
4. Эндрюс К. [Концепция](#) корпоративной стратегии. Стратегический процесс / Эндрюс К. ; пер. с англ. – СПб. : Питер, 2001. – С. 76–87.
5. Портер М. [Конкуренция](#) : учебн. [пособ.](#) / [Портер М.](#) ; пер. с англ. – М. : Вильямс, 2001. – 495 с.
6. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації : моногр. / Лук'яненко Д. Г., Білорус О. Г., Губський Б. В. та ін. – К. : КНЕУ, 2001. – 538 с.